

PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC TÌM HIỂU VÀ THAM GIA HOẠT ĐỘNG KINH TẾ - XÃ HỘI TRONG TỔ CHỨC DẠY HỌC MÔN GIÁO DỤC CÔNG DÂN Ở TRUNG HỌC CƠ SỞ

Nguyễn Thị Hương, Trường Đại học Sư phạm – ĐHTN
Ngô Thị Hồng Thoa, Trường THCS Nguyễn Du, TP Sông Công, Thái Nguyên

Tóm tắt: Trong quá trình triển khai Chương trình giáo dục phổ thông 2018, việc hình thành và phát triển năng lực cốt lõi ở một số bộ môn đang gặp nhiều khó khăn. Trong Chương trình môn giáo dục công dân (GD CD) có các năng lực đặc thù như: Năng lực điều chỉnh hành vi, năng lực phát triển bản thân, năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội. Bài viết góp phần làm rõ một số vấn đề đặt ra trong hình thành và phát triển năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội ở trung học cơ sở (THCS) hiện nay. Từ đó, đề xuất một số kiến nghị góp phần nâng cao chất lượng, hiệu quả phát triển năng lực này trong thời gian tới.

Từ khóa: Giáo dục công dân, năng lực đặc thù, tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội, trung học cơ sở

DEVELOPING THE COMPETENCE TO EXPLORE AND PARTICIPATE IN SOCIO-ECONOMIC ACTIVITIES IN THE ORGANIZATION OF CIVIC EDUCATION TEACHING AT LOWER SECONDARY SCHOOLS

Nguyen Thi Huong, University of Education – Thai Nguyen University
Ngo Thi Hong Thoa, Nguyen Du Lower Secondary School, Song Cong City, Thai Nguyen Province

Abstract: In the implementation of the 2018 General Education Curriculum, the formation and development of core competencies in some subjects face numerous challenges. In the Civic Education (GD CD) curriculum, there are specific competencies such as behavioral adjustment, self-development, and the competence to explore and participate in socio-economic activities. This article clarifies several issues related to the formation and development of the competence to explore and participate in socio-economic activities at the lower secondary school (THCS) level. Based on these findings, the article proposes several recommendations to improve the quality and effectiveness of developing this competence in the near future.

Keywords: Civic Education, specific competencies, socio-economic participation, lower secondary school

Nhận bài: 17/03/2025

Phản biện: 18/04/2025

Duyệt đăng: 22/04/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong Chương trình giáo dục phổ thông 2018, môn Giáo dục công dân là một trong những môn học có ý nghĩa quan trọng. Chương trình môn GD CD được cấu trúc thành các môn: Đạo đức ở cấp tiểu học (TH), Giáo dục công dân ở cấp Trung học cơ sở (THCS) và Giáo dục kinh tế và pháp luật ở cấp Trung học phổ thông (THPT). Nội dung môn học chú trọng phát triển ở người học các kỹ năng đạo đức, pháp luật, kinh tế và tích hợp nhiều chủ đề giáo dục cần thiết như: môi trường, bình đẳng giới, di sản văn hóa, phòng chống tệ nạn xã hội, kế hoạch tài chính, kế hoạch kinh doanh, văn hóa tiêu dùng, quản lý thu, chi trong gia đình... Những nội dung này gắn bó chặt chẽ với cuộc sống thực tiễn của học sinh, gắn liền với các sự kiện có tính thời sự trong đời sống đạo đức, pháp luật, kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội của địa phương, đất nước và thế giới. Thông qua các bài học về lối sống, đạo đức, pháp luật, kinh tế, môn GD CD góp phần hình thành, phát triển ở HS các phẩm chất chủ yếu: yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực và trách nhiệm; các năng lực cần thiết

của người công dân Việt Nam (năng lực tự học và tự chủ; giao tiếp và hợp tác, giải quyết vấn đề và sáng tạo, năng lực điều chỉnh hành vi, năng lực phát triển bản thân và năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế – xã hội) nhằm đáp ứng nhu cầu phát triển của cá nhân và yêu cầu của sự nghiệp xây dựng nhà nước pháp quyền và nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa trong bối cảnh toàn cầu hóa và cách mạng công nghiệp mới.

Tuy nhiên, thực tế triển khai nội dung chương trình GDPT nói chung, môn GD CD ở THCS nói riêng nhằm hình thành và phát triển các năng lực cốt lõi nhất là năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội cho người học còn gặp nhiều khó khăn vướng mắc.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Năng lực tìm hiểu và tham gia các hoạt động kinh tế - xã hội trong môn GD CD

Năng lực là thuộc tính cá nhân được hình thành từ tổ chất và quá trình học tập, cho phép con người vận dụng tổng hợp kiến thức, kỹ năng

và phẩm chất để thực hiện hiệu quả một hoạt động cụ thể. Trong Chương trình Giáo dục phổ thông 2018, môn Giáo dục công dân (GDCC) góp phần phát triển các năng lực chung và năng lực khoa học thông qua ba năng lực đặc thù: năng lực điều chỉnh hành vi, phát triển bản thân, và năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế – xã hội.

Năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế – xã hội là khả năng nhận thức các hiện tượng kinh tế – xã hội và tham gia các hoạt động cộng đồng, lao động phù hợp với chuẩn mực đạo đức, pháp luật và lứa tuổi.

• **Ở tiểu học**, học sinh bước đầu làm quen với các khái niệm xã hội, nhận biết vai trò của tiền, và tham gia một số hoạt động phù hợp qua sự hướng dẫn của thầy cô và người thân.

• **Ở trung học cơ sở**, học sinh hiểu và xử lý thông tin về các vấn đề đạo đức, pháp luật, kinh tế phù hợp với lứa tuổi; biết tham gia giải quyết vấn đề, hợp tác, tranh luận, đề xuất phương án tổ chức và hoàn thành nhiệm vụ nhóm.

• **Ở trung học phổ thông**, học sinh có khả năng phân tích, đánh giá hiện tượng xã hội, thảo luận các vấn đề đương đại; thực hiện quyền và nghĩa

vụ công dân; tham gia và vận động người khác tham gia các hoạt động xã hội – kinh tế, phục vụ cộng đồng và tuyên truyền chính sách của Đảng và Nhà nước phù hợp với lứa tuổi.

2.2. Những vấn đề đặt ra trong hình thành và phát triển năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội trong dạy học môn GDCC ở THCS

Căn cứ các thành tố cấu thành năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội trong dạy học môn GDCC nói chung, cấu phần cần hình thành và phát triển năng lực này ở cấp THCS nói riêng có thể thấy việc thiết kế các hoạt động học tập và tổ chức triển khai trong dạy học môn GDCC không phải điều dễ dàng.

Tiến hành khảo sát việc thiết kế kế hoạch dạy học nhằm hình thành và phát triển năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội trong dạy học môn GDCC ở một số trường THCS trên địa bàn tỉnh Thái Nguyên, tác giả nhận thấy:

Thứ nhất, nội dung một số chủ đề bài học khó thiết kế và tổ chức thực hiện các hoạt động nhằm hình thành và phát triển lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội.

MẠCH NỘI DUNG TRONG CHƯƠNG TRÌNH GDCC CẤP THCS

Nội dung		Lớp 6	Lớp 7	Lớp 8	Lớp 9
G I Á O DỤC ĐẠO ĐỨC	<i>Yêu nước</i>	Tự hào về truyền thống gia đình, dòng họ	Tự hào về truyền thống quê hương	Tự hào về truyền thống dân tộc Việt Nam	Sống có lí tưởng
	<i>Nhân ái</i>	Yêu thương con người	Quan tâm, cảm thông và chia sẻ	Tôn trọng sự đa dạng của các dân tộc	Khoan dung
	<i>Chăm chỉ</i>	Siêng năng, kiên trì	Học tập tự giác, tích cực	Lao động cần cù, sáng tạo	Tích cực tham gia các hoạt động cộng đồng
	<i>Trung thực</i>	Tôn trọng sự thật	Giữ chữ tín	Bảo vệ lẽ phải	Khách quan và công bằng
	<i>Trách nhiệm</i>	Tự lập	Bảo tồn di sản văn hoá	Bảo vệ môi trường và tài nguyên thiên nhiên	Bảo vệ hoà bình
G I Á O DỤC KĨ N Ă N G SỐNG	<i>Kĩ năng nhận thức, quản lí bản thân</i>	Tự nhận thức bản thân	Ứng phó với tâm lí căng thẳng	Xác định mục tiêu cá nhân	Quản lí thời gian hiệu quả
	<i>Kĩ năng tự bảo vệ</i>	Ứng phó với tình huống nguy hiểm	Phòng, chống bạo lực học đường	Phòng, chống bạo lực gia đình	Thích ứng với thay đổi

G I Á O D ù C KINH TẾ	Hoạt động tiêu dùng	Tiết kiệm	Quản lí tiền	Lập kế hoạch chi tiêu	Tiêu dùng thông minh
G I Á O D ù C P H Á P LUẬT	Quyền và nghĩa vụ của công dân	Công dân nước Cộng hoà xã hội chủ nghĩa Việt Nam	Phòng, chống tệ nạn xã hội	Phòng ngừa tai nạn vũ khí, cháy, nổ và các chất độc hại	Vi phạm pháp luật và trách nhiệm pháp lí
		Quyền trẻ em	Quyền và nghĩa vụ của công dân trong gia đình	Quyền và nghĩa vụ lao động của công dân	Quyền tự do kinh doanh và nghĩa vụ đóng thuế

Đối sánh giữa cấu phần cần phát triển năng lực lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội với mạch nội dung kiến thức ở bảng trên có thể nhận thấy mạch nội dung giáo dục đạo đức hay giáo dục kỹ năng sống thường rất khó xây dựng và tổ chức các hoạt động học gắn với năng lực này. Nếu xây dựng và tổ chức ở các mạch nội dung này thì buộc giáo viên phải dày công rà soát và xây dựng các địa chỉ tích hợp cho tương thích với các chỉ báo trong năng lực. Trong khi thời lượng lên lớp của môn học này chỉ là 1 tiết/ tuần nên giáo viên thường ngại tổ chức thực hiện.

Thứ hai, thiết kế các chủ đề dạy học để nhằm hình thành và phát triển lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội cần vận dụng linh hoạt các hình thức và phương pháp dạy học phù hợp. Trong đó, phương pháp dự án là một trong những phương pháp phát huy tốt và hiệu quả. Tuy nhiên, xây dựng dự án học tập cũng gặp nhiều trở ngại và khó khăn cả từ phía chủ quan các thầy cô giáo trực tiếp đứng lớp, cả từ phía người thụ hưởng, tham gia là các em học sinh.

Thứ ba, việc tổ chức các hoạt động dạy học nhằm hình thành và phát triển lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội cần có sự tham gia, hỗ trợ từ Ban Giám hiệu, các phòng ban chức năng, các bậc phụ huynh, các tổ chức, cá nhân có liên quan. Tuy nhiên, qua quá trình khảo sát thực tế, việc tham gia của các bộ phận này thường rất ít. Nếu có, phần lớn chỉ ở chủ trương giao nhiệm vụ, chưa có phối kết hợp chặt chẽ, còn phụ thuộc vào yêu cầu, mong muốn của cá nhân giáo viên đứng lớp. Do vậy, giáo viên nào nhiệt tình, tâm huyết, không sợ vất vả thì cố gắng thiết kế, lên kế hoạch, đề xuất thực hiện. Giáo viên nào ngại vất vả, ngại đề xuất thì bỏ qua.

2.3. Một số đề xuất nhằm nâng cao hiệu quả trong hình thành và phát triển lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội cho học sinh THCS

Chương trình môn Giáo dục công dân chú trọng tích hợp các nội dung giáo dục trong nội bộ môn học về kỹ năng sống, đạo đức, pháp luật, kinh tế và tích hợp nhiều chủ đề giáo dục cần thiết như: môi trường, bình đẳng giới, di sản văn hoá, phòng chống tệ nạn xã hội, tài chính,... Những nội dung này gắn bó chặt chẽ với cuộc sống thực tiễn của học sinh, gắn liền với các sự kiện có tính thời sự trong đời sống đạo đức, pháp luật, kinh tế, chính trị, văn hoá, xã hội của địa phương, đất nước và thế giới. Do vậy, tổ chức dạy học hiệu quả sẽ góp phần quan trọng trong hình thành và phát triển các phẩm chất và năng lực cốt lõi cho học sinh. Để nâng cao hiệu quả dạy học góp phần hình thành và phát triển các năng lực nói chung, năng lực tìm hiểu và tham gia các hoạt động kinh tế - xã hội cho học sinh THCS nói riêng cần lưu ý một số nội dung sau:

Một là, xây dựng địa chỉ nội dung trong chương trình GD CD ở THCS để phát triển năng lực lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội. Với phân mảng nội dung giáo dục kinh tế và giáo dục pháp luật, việc xây dựng các hoạt động dạy học nhằm hình thành và phát triển năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội không quá khó khăn. Tuy nhiên, mảng nội dung giáo dục đạo đức và giáo dục kỹ năng sống thì việc thiết kế các hoạt động dạy học nhằm hình thành và phát triển năng lực này không phải là điều dễ dàng. Do vậy, các trường THCS cần chỉ đạo nhóm chuyên môn rà soát các nội dung trong chương trình GD CD, lên kế hoạch xây dựng các nội dung có thể thiết kế các hoạt động dạy học nhằm phát triển năng lực này gắn với từng khối, lớp. Trên cơ sở đó, phân công giáo viên xây dựng kế hoạch bài học, tổ chức sinh hoạt chuyên môn thống nhất và triển khai trong toàn trường. Nếu thực hiện được như vậy, việc hình thành và phát triển năng lực tìm hiểu và tham gia các hoạt động kinh tế - xã

hội cho học sinh qua dạy học môn GDCT sẽ vô cùng thuận lợi.

Hai là, đẩy mạnh công tác phối hợp giữa các lực lượng giáo dục trong triển khai các dự án học tập môn GDCT nhằm hình thành và phát triển năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội cho người học. Tổ, nhóm chuyên môn cần đề xuất những giải pháp để nâng cao hiệu quả tổ chức các hoạt động dạy học gắn với đổi mới phương pháp và hình thức dạy học. Tham mưu với Ban Giám hiệu, các phòng ban chức năng, Hội cha mẹ học sinh, các doanh nghiệp, tổ chức chính trị - xã hội đóng trên địa bàn hỗ trợ, phối hợp khi nhóm chuyên môn triển khai kế hoạch dạy học gắn với hình thành và phát triển năng lực này.

Ba là, cần tổ chức thường niên các hoạt động sinh hoạt chuyên môn ngoài phạm vi nhà trường để giáo viên đứng lớp có cơ hội được học hỏi, giao lưu, bồi dưỡng nâng cao năng lực từ các đồng nghiệp ở các trường, các cơ sở giáo dục khác. Tăng cường ứng dụng công nghệ thông tin, công nghệ AI vào tổ chức dạy học. Cần kết nối với đội ngũ chuyên gia, giảng viên Đại học sư phạm để tham vấn khi cần thiết. Cần tổ chức rút kinh nghiệm sau khi tổ chức các hoạt động dạy học các

địa chỉ có nội dung phát triển năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội để nâng cao chất lượng và hiệu quả.

III. KẾT LUẬN

Chương trình môn Giáo dục công dân trong Chương trình GDPT 2018 với những đặc thù về mục tiêu, nội dung, cấu trúc góp phần quan trọng trong hình thành và phát triển những năng lực đặc thù cho học sinh THCS. Tuy nhiên, để hình thành và phát triển các năng lực đặc thù nói chung, năng lực tìm hiểu và tham gia hoạt động kinh tế - xã hội nói riêng cần thực hiện đồng bộ nhiều giải pháp. Trong đó, cần tập trung rà soát, xây dựng địa chỉ nội dung có thể phát triển năng lực này một cách thống nhất trong phạm vi toàn trường; cần phát huy hơn nữa vai trò của đội ngũ cán bộ giáo viên trong đẩy mạnh đổi mới phương pháp tổ chức dạy học, phương pháp kiểm tra, đánh giá theo định hướng phát triển năng lực người học; tăng cường đầu tư cơ sở vật chất, đẩy mạnh chuyển đổi số, tận dụng mọi nguồn lực để nâng cao hiệu quả, chất lượng dạy học bộ môn; tăng cường các hoạt động sinh hoạt chuyên môn trong và ngoài nhà trường để xây dựng hệ tài nguyên dùng chung nhằm phát triển năng lực cho học sinh, đáp ứng nhu cầu đổi mới giáo dục trong thời gian tới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban Chấp hành TW Đảng, Hội nghị lần thứ Tám (2013), Nghị quyết số 29 -NQ/TW ngày 04/11/2013 về Đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hoá, hiện đại hoá trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế. Hà Nội.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), Chương trình Giáo dục phổ thông tổng thể (Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo), Hà Nội.
3. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), Chương trình môn Giáo dục công dân (Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo), Hà Nội.
4. Nguyễn Thị Hương (2016), Giáo trình Phương pháp dạy học GDCT ở phổ thông (phần 1), NXB Đại học Thái Nguyên. Thái Nguyên.